

ПРАБЛЕМЫ ТРАНСЛЯЦЫІ БЕЛАРУСКАГА ФАЛЬКЛОРУ НА СУЧАСНАЙ СЦЭНЕ

Без усведамлення мінулага немагчыма пабудаваць будучыню. Мабыць, гэта сёння ўсведамляюць не ўсе народы, у тым ліку, і мы, беларусы. Інакш – як растлумачыць тое, што не ўсе з нас шануюць фальклор, які ў Беларусі дагэтуль захаваўся ў аўтэнтчным выглядзе? Як будучы даследчык народнай творчасці, наведваючы канцэрты народнай музыкі, я з жахам назіраю, як часам выканаўцы скажаюць мінуўшчыну. Мне, натуральна, становіцца шкада глядачоў, якія гэта прымаюць за праўду. Яны бачаць сурагатны фальклор і не маюць уяўлення пра яго аўтэнтчныя формы. І самае сумнае, што масава тыражуюць менавіта «нешта накшталт» фальклору, а не ўласна яго. Вядома, фальклор (на аб'ектыўных прычынах) не можа раўнамерна паўсюль захавацца ў аўтэнтчных праявах, паколькі час ідзе, і змяняюцца каштоўнасці сучаснага чалавека. Але гэта не значыць, што трэба ўводзіць у зман глядача, выкарыстоўваючы яго няведанне сапраўднай народнай творчасці. Аўтэнтыка незаслужана адышла на другі план, але гэта – аснова нашай культуры

і мастацкага мыслення нашага народа. Менавіта ў ім закладзены мараль і нормы паводзін, жыццёвы досвед, светапогляд, няхай і наіўны, але разам з тым і надзвычай рацыянальны. Нават у напалову страчаных міфах беларусаў – відавочнае ўяўленне і імкненне нашых продкаў надаць усяму існаму тлумачэнне і адухоўленасць! А з дапамогай народных песень наогул расчыняецца ўнутраны свет народа, перажыванні, дзякуючы якім мы і ўзбагачаемся эмацыяна і духоўна.

Вядома, што толькі пераймаючы традыцыйную аўтэтычную манеру спеваў магчыма спасцігнуць закладзеныя ў песні ўніверсальныя сэнсы, пачуцці і душэўны досвед народа. І калі гэтыя ж песні апрацоўваюць, «упрыгожваюць» і «удасканалюць» на свой густ сучасныя аранжыроўшчыкі, хормайстры і вакалісты (без этналагічнай адукацыі) гэтыя сэнсы амаль гарантавана губляюцца! Песня ўжо не нясе сваёй глыбіні, падмяняецца сэнсавая нагрузка і застаецца толькі вонкавая меладычная абалонка. Паўстае слушнае пытанне: «Хто даў права пэўным «выканаўцам» пазбаўляць глядача сапраўднага разумення сутнасці народнай песні»? Мабыць – сам глядач не патрабавальны да таго, што яму прапануюць. Але, не глядзячы на ўсе гэтыя падмены, сапраўднае ўсё ж такі яшчэ засталася, да яго толькі трэба прыслухацца і знайсці, пакуль ёсць магчымасць: з'ездзіць у фальклорную экспедыцыю, назіраць і нават удзельнічаць у жывым абрадавым свяце, паслухаць аўтэнтчных носьбітаў у запісах, паглядзець этнаграфічны фільм.

Аднак на тэлебачанні, радыё, канцэртных пляцоўках у пашане апрацаваны, стылізаваны фальклор у выкананні прафесійных філарманічных і некаторых аматарскіх калектываў. Гістарычны аналіз гэтай праблемы дае расійскі фалькларыст-практык Н.І.Жуланова ў сваім праграмным нарысе «Маладзёжны фальклорны рух», у якім яна прыводзіць абставіны неадэкватнага ўспрымання фальклору ў афіцыйнай культуры сярэдзіны ХХ стагоддзя: «в лучшем случае фольклору отводилась роль исторического предшественника организованной художественной самодеятельности (и, стало быть, «пережитка», доживающего свои последние дни) или «материала» для профессионального искусства. Но хуже всего то, что крестьянское искусство, не дождавшись его «естественного» отмирания попытались «улучшить» и «современить» и в таком виде приспособить, приручить, поставить на службу государственной культурной политике... Так появился сконструированный под давлением тоталитарного государства официальный образ народного искусства, который, кажется, впервые материализовался в позднем творчестве хора им. Пятницкого. Новый образ, устраивавший официальную идеологию в качестве «эталона» народного искусства, успешно несли и другие, созданные по тому же образцу «государственные» или самодеятельные, но всегда похожие друг на друга «народные хоры» и «ансамбли песни и танца» – и не только русские, но и разнонациональные» [3].

Даследчыца відавочна мае рацыю, паколькі, на мой погляд, гэты ж вобраз афіцыйнага фальклорнага мастацтва апошнія гады нясе беларускі дзяржаўны народны хор імя Г.І. Цітовіча. Да гонару Цітовіча, ад пачатку калектыву быў створаны ў 1952 году на аснове невялікага песеннага хору ў вёсцы Вялікае Падлесце (Брэсцкая вобласць). У 1955 годзе газета «Праўда» напісала водгук на адзін з выступаў калектыва: «...Колькі народнай мудрасці ўкладзена ў выкананне простых, даступных песень беларускага народа! Яркі ўяўляеш сабе квітнеючую Беларусь, прыгажосць яе прыроды, духоўнае багацце яе народа...» [1]. Як пазначаюць даследчыкі: «Генадзь Іванавіч не з'яўляўся жорсткім кіраўніком аўтэтычнага калектыва, гэта было творчае супрацоўніцтва. Цітовіч вывучаў жанравую і стыльваю сістэмы традыцыйнай спеўнай культуры, народную манеру спеваў, прычыпы мастацкага самакіравання ў аўтэнтчных гуртах і папулярываваў мастацтва народных спевакоў. Ён, як ніхто з сучасных яму буйных беларускіх дзеячоў прафесійнай і аматарскай музычнай культуры быў блізка да яе вытокаў, да жывога аўтэтычнага фальклору...» [2, с.11]. Але ад таго гурта нічога не засталася... У выкананні хора я нядаўна чула песню «Ой, ты сонца, да яснае сонца» і, ў параўнанні з выкананнем носьбітаў з вёскі Ананчыцы Салігорскага раёна, яе прафесійна-філарманічнае выкананне, на мой погляд, шмат чаго губляе. Зменены рытм, спеўны тэмбр, тып голасавядзення, манера спеваў. Гэта гучала *іншая* песня, яна, вядома, знойдзе свайго слухача і мае права на існаванне, але не замест (!) сапраўднага арыгінала (той аўтэтычнай рэгіянальнай беларускай песні, песні з адметным самабытным характарам).

Прафесійныя калектывы шмат у чым ствараюць музычную моду і ўплываюць на прафесійную музычную адукацыю. І многія прынцыпы працы з фальклорам на сцэне пераносяцца ў вычэбны працэс, які, быццам бы, павінны арыентавацца на народную песню, а не на яе сцэнічнае ўвасабленне. На многіх народна-харавых спецыялізацыях арыентуюцца не на фальклор, а яго апрацоўку. Напрыклад, што тычыцца да добра падрыхтаванага прафесійна студэнцкага ансамбля БДУКМ «Валачобнікі», то пры параўнанні песень «Ляцела сойка», «Каваль» (якія мы самі вывучалі з нашым гуртом «Этна-Суполка») з аўтэнтчным арыгіналам узнікае шмат пытанняў. «Валачобнікі» змянілі рытм, гармонічную структуру, характар выканання і па сутнасці – замянілі самі народныя песні на іншыя творы.

Пасля азнаямлення з творчасцю многіх сцэнічных калектываў я ўбачыла праблему прачытання і падачы фальклору, разумення яго сутнаснай прыроды сучаснымі выканаўцамі, а дакладней – неразумення аднаго з найраспаўсюджаных фальклорных жанраў – народнай песні. Сэнсавая нагрузка большасці народна-песенных твораў, апрацаваных прафесійнымі аўтарамі, не знаёмымі з мастацтвам вуснай традыцыі, абмяжоўваецца, на жаль, забяўляльна-разухабістай інтанацыяй, ці рафінаванай «замілаванасцю»... І месца медытаўнасці і эстэтычнаму пранікненню ў народны светапогляд у гэтых інтэрпрытацыях фальклору – няма. Таму я ўдзячна нашай кафедры этналогіі і фальклору за далучэнне (праз непасрэдны кантакт з першакрыніцамі як галоўную ўмову навучання) да сапраўднай аўтэнтчнай спадчыны і знаёмства з беларускай песняй, якое дазволіла мне па-іншаму паглядзець на мой народ, зразумець яго душу, менталітэт, багацце творчага патэнцыялу.

Спіс літаратуры:

1. Газета «Праўда». – 21 декабря 1955 г. – № 355 (13653) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа: <http://www.oldgazette.ru/pravda/index1.html> 9. – Дата доступа: 15.04 2012.
2. Варфаламеева, Т.Б. Свой шлях, сваё служэнне / Т.Б. Варфаламеева // Аматырская творчасць XXI стагоддзя. Творчая спадчына Г.І. Цітовіча : матэр. рэспубл. навук.-практ. канф. / укл. К.І. Рэмашэўскага ; пад навук. рэд. Т.Б. Варфаламеевай. – Мінск : БДУКМ, 2010. – С. 23-25.
3. Жуланова, Н.И. Молодёжное фольклорное движение / Н.И. Жуланова [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступа : <http://www.folklore.ru/article/126-molodegfolk.html>. – Дата доступа: 21.04 2012.